

OHRANJANJE IN ZAMENJAVA ZUNANJIH KAZALNIKOV PRI NEPREMEM POROČANJU O PRVOTNEM GOVORNEM DOGODKU

Vsako besedilo je izdelek/rezultat zaključenih sovisnih govornih dejanj enega ali več govorcev, ki določenemu naslovniku pred določenimi pričami v določenem času in prostoru z znamenji besednega jezika posredujejo svoje razmerje do stvarnosti in svojo miselno predstavo stvarnosti, pri tem pa s t. i. zunanjimi kazalniki ubesedujejo tudi istost prvin svoje miselne predstave stvarnosti in prvin zunanjega sotvarja svojega govornega dejanja. Zunanji kazalniki torej navezujejo besedilo na točno določeno sotvarje; zato se pri nepremem poročanju o prvotnem govornem dogodku ohranijo ali pa ne.

Every text is the product/result of completed interdependent speech acts of one or more speakers, who with the signs of verbal language relate their relationship to reality and their mental image of the reality to a certain addressee before certain witnesses, at a certain time and place. In doing so they – with so called exophoras – also express the identity between the elements of their mental image of the reality and the elements of the situational context of their speech act. Exophoras therefore connect the text to the particular situational context; hence, in an indirect reporting of an original speech event they are either preserved or not.

1.0 Kazalniki/deiksi¹ so prvine besedila, in sicer tiste, s katerimi govorec ne ubeseduje prvin stvarnosti, temveč njihovo istost s prvinami sotvarja² svojega govornega dejanja, in sicer zunanjega/tvarnega (prim. *Ana naj pride v sobo*, proti *Ana naj pride sem*.) ali notranjega/sobesedilnega sotvarja (npr. *To mi je povedala Ana*.).

Kazalniki so dveh vrst, tj. zunanji oz. eksofore in notranji oz. endofore.³ Zunanji kazalniki izražajo istost prvin stvarnosti in prvin zunanjega sotvarja govornega de-

¹ Izraz **kazalnik** se tu (na predlog J. Toporišiča) uporablja namesto prevzetega izraza **deiks/deiktik**, saj grška beseda **deixis**, iz katere izvira, pomeni 'kazanje' (Lyons 1968: 275). – V slovenski izvorni/prevedeni jezikoslovni literaturi se po navadi navaja prevzeti izraz, in to bodisi **deiks**, prim. »Kazalni (deiktični) izrazi povezujejo poved s kontekstom.« (Kunst Gnamuš 1981: 67), »Samopredstavitev udeležencev pogovora lahko upazujemo v zgradbi pokaznih izraznih sredstev (deikov) /.../« (Kunst Gnamuš 1992: 27) ter »pokazni izrazi – deiksi« in »votle oblike/deiksi« (Kunst Gnamuš: 1994: 1, 55), bodisi **deiktik** (prim. A. Derganc in T. Miklič in De Beaugrande-Dressler 1992: 119). V Toporišičevi Enciklopediji slovenskega jezika pa so sestavki »**deiksa** – e ž – Gl. Kazalstvo.« (Toporišič 1992: 21), »**deiktčnost** – i ž Vloga kazanja, natančnejšega določanja ali okrepljenega označevanja, posebno kot značilnost zaimkov.« (Toporišič 1992: 21) ter »**kazalstvo** – a s /.../ Lastnost besednega znamenja, ki se stvarno prav razume, če se upošteva sotvarje (konsituacija) sporočanja, družbene in duševnostne okoliščine sporočevalne združbe ipd., npr. osebna zaimka za 1. in 2. osebo, kazalni zaimki, velika začetnica v pisanju častitev (honorifikacija), npr. *Ekselenca*, vikanje/tikanje/onikanje itd.« (Toporišič 1992: 81).

² Izraz **sotvarje** je pri nas uvedel Toporišič, in sicer namesto prevzetega izraza konsituacija (Toporišič 1992: 81) oz. stvarni ali položajni kontekst (Toporišič 1992: 296).

³ Delitev kazalnikov v dve skupini je povzeta po Hrbáčku (1994: 13). – Po de Beaugrande-Dresslerju (1992: 118) sta izraz eksofora predlagala Halliday in Hasan l. 1976, in sicer po analogiji z anaforo in kataforo, ki sta uporaba za-oblike po »koreferirajočem izrazu« ali za njim (De Beaugrande-Dressler 1992: 50); eksofora pa »ni resnična koreferenca /.../, zato ker se razen za-oblike v

janja (npr. *Ana naj pride sem.*), notranji pa istost prvin stvarnosti in prvin notranjega sotvarja oz. sobesedila (npr. *To mi je povedala Ana.*). V našo obravnavo bodo zajeti le zunanji kazalniki, in sicer *jaz, ti, ta, tukaj, sedaj/prej/potem ter glagolske prvo-/drugosebne in časovne oblike.*

1.2 Zunanji kazalniki so torej tiste prvine besedila, ki se navezujejo na zunanje/tvarno sotvarje govornega dejanja, katerega izdelek/rezultat je besedilo. In kaj je zunanje sotvarje govornega dejanja? Zunanje sotvarje govornega dejanja so udeleženci in okoliščine govornega dejanja.⁴

Po Toporišču sta udeleženca govornega dejanja dva, in sicer tvorec/govoreči in naslovnik/ogovorjeni.⁵ V naši obravnavi ločujemo tri udeležence: govorca, naslovnika in pričo – govorec je vršilec govornega dejanja, naslovnik je tisti, ki mu je dejanje namenjeno oz. na kogar je naslovljeno, priča pa je bitje ali stvar, ki je v trenutku govorjenja v prostoru govornega dejanja, ni pa ne vršilec ne naslovnik govornega dejanja;⁶ priča torej je udeleženec govornega dejanja (in sicer pasivni), ne pa njegov neudeleženec.⁷

Okoliščini govornega dejanja sta dve, in sicer čas in prostor. Čas in prostor govornega dejanja sta vedno le čas in prostor govorca, torej *zdaj/ta trenutek* in *tukaj/na tem prostoru*.⁸

besedilu ne pojavi noben drug izraz.« (De Beaugrande-Dressler 1992: 119). – De Beaugrande-Dressler navajata dvojno rabo *za-oblik* (angl. pro-forms): 1) namesto izrazov, s katerimi »koreferirajo (tj. imajo skupno referenco /.../« (1992: 50) in 2) »namesto pojmovnih poimenovanj za predmete ali dogodke« (1992: 118).

⁴Prim. Toporišič (1992: 296): »*sotvarje -a* s V sporočanju položaj govornega dogodka v okoliščinah, kolikor jih zaznavajo čutila obeh udeležencev sporočanja. Te okoliščine soodločajo o izbiri besed, skladenjskih vzorcev in njih besednih izrazitev (zaradi večje možnosti izpustov, odkazovanja na v govornem položaju prisotne stvari, potrebe po nančnejšem določanju povedijskih udeležencev). – Sopom. kontekst (stvari ali položajni).« in »Vse okoliščine /sporočanja/ imenujemo sotvarje: k njemu torej poleg T /tvorca/ in N /naslovnika/, prostora, časa ... sporočanja spada tudi občinstvo, ki besedovanju le prisostvuje (npr. v gledališču).« (1994: 174). – Po Toporišču (1994: 173–174) sotvarje tvorijo: tvorec, naslovnik, občinstvo, čas in prostor ter tvorčeva (in naslovnikova) »stopnja obveščenosti o s (stvarnosti), *j* (jezikovnosti), *p* (prenosništvu), *b* (besedilju), *n* (naslovništvu) in *t* (tvorčevstvu).«

⁵Tvorec je »/k/dor kaj ubesedili, kdor napravi (dela) besedilo, kdor beseduje. – Sopom. avtor.« (Toporišič 1992: 336), govoreči pa je »/u/deleženec govornega dogodka, ki govori in sebe imenuje jaz« (Toporišič 1992: 53). Naslovnik je »/u/deleženec sporočanja, ki besedilo dekodira (razveže/razvezuje, razbere/razbira) v predstavo podoba in tako pride do v njem vsebovanih obvestil« (Toporišič 1992: 126), ogovorjeni pa »/u/deleženec pogovora, in sicer tisti, ki se nanj obrnemo z besedo, t. i. 2. glagolska oseba, izražajoča se s *ti*.« (Toporišič 1992: 160).

⁶Pri Toporišču (1994: 174) bi bilo to morda občinstvo (kot tisto, kar »besedovanju le prisostvuje«).

⁷Bitja/stvari v prostoru govornega dejanja prištevamo med udeležence govornega dejanja zato, ker jih govorec pogosto vključuje v svoje besedovanje (npr. *Postavi to v kot.*). Torej ne morejo biti neudeleženci govornega dejanja, temveč so le posebna vrsta udeležencev, t. i. priča (Pričg).

⁸Čas in prostor govorca/tvorca/sporočevalca ni nujno isti kot čas in prostor naslovnika, prim. čas in prostor pisca proti času in prostoru bralca ali prostor govorca in naslovnika pri telefoniranju ipd. – Ko govorimo o času in prostoru govornega dejanja, govorimo vedno o času in prostoru njegovega vršilca, torej govorca.

1.3 Ko govorec ubeseduje prvine svoje miselne podobe stvarnosti, tj. pomenske podstave/propozicije⁹ (E_{pp}), jih postavlja v istostno razmerje do prvin zunanjega sotvarja svojega govornega dejanja ($E_{pp} = E_{ZSog}$);¹⁰ če so prvine pomenske podstave iste kot prvine zunanjega sotvarja njegovega govornega dejanja ($E_{pp} = E_{ZSog}$), jih izrazi z zunanjimi kazalniki (npr. *jaz, ti, ta, tukaj*), če pa niso ($E_{pp} \neq E_{ZSog}$), jih ubesedi s polnopomenskimi besedami (npr. *Ana, Peter, stol, doma*).

Med prvinami pomenske podstave je ena prvina, ki jo govorec vedno določa v razmerju do zunanjega sotvarja govornega dejanja, – to je čas pomenske podstave ($\check{C}_{pp}$), ki se vedno določa v razmerju do časa govornega dejanja ($\check{C}_{pp} : \check{C}_g$). Tako je $\check{C}_{pp}$ lahko isti kot čas govorjenja ($\check{C}_{pp} = \check{C}_g$) ali pa ne ($\check{C}_{pp} \neq \check{C}_g$); če časa nista ista, je $\check{C}_{pp}$ bodisi pred $\check{C}_g$ ($\check{C}_{pp} < \check{C}_g$) bodisi za njim ($\check{C}_{pp} > \check{C}_g$). Čas pomenske podstave ($\check{C}_{pp}$) torej dobi svojo vrednost ($\Delta\check{C}_{pp}$) šele v razmerju do časa govorjenja ($\check{C}_g$):

$$\Delta\check{C}_{pp} = \check{C}_{pp} - \check{C}_g.$$

Če je čas pomenske podstave ($\check{C}_{pp}$) isti kot čas govorjenja ($\check{C}_{pp} = \check{C}_g$), je vrednost časa pomenske podstave 0 ($\Delta\check{C}_{pp} = 0$). Ničta vrednost $\check{C}_{pp}$ oz. sedanjost se izreka s sedanjikom nedovršenega glagola (npr. *Dežuje.*), ob njem pa lahko pa tudi s sedanjostnim (istostnim) kazalnim zaimenskim časovnim prislovom/prislovno zvezo, torej z zunanjim kazalnikom *to časovno enoto* oz. *ta t* (npr. *sedaj/ta trenutek/to minuto/to uro/danes/ta teden/ta mesec/letos*).¹¹

Če čas pomenske podstave ni isti kot čas govorjenja ($\check{C}_{pp} \neq \check{C}_g$), je njegova vrednost negativna ($\Delta\check{C}_{pp} < 0$) ali pozitivna ($\Delta\check{C}_{pp} > 0$), odvisno od tega, ali je $\check{C}_{pp}$ pred $\check{C}_g$ (tj. $\check{C}_{pp} < \check{C}_g$) ali pa je po njem (tj. $\check{C}_{pp} > \check{C}_g$). Negativna vrednost $\check{C}_{pp}$ oz. preteklost se izreka s preteklikom (prim. *Deževalo je.*); z dodanim preteklostnim kazalnim zaimenskim prislovom/prislovno zvezo, tj. z zunanjim kazalnikom *določeno število časovnih enot pred to časovno enoto* oz. *Nt pred tem t* (npr. *pred eno uro/včeraj/prejšnji teden/pred tremi meseci/lani*), pa se ubeseduje še dejanska negativna vred-

⁹ Po Češki slovnici je pomenska podstava/propozicija miselna podoba/predstava izseka stvarnosti (1987: 9), po Toporišiču (1992:192) pa »p/redstava o glagolskem dogodku (povedju ali predikatu) in njegovih udeležencih (participantih) dveh vrst, namreč delovalnih (aktantih) in okoliščinah (circumstantih), ki je obojih več vrst.«

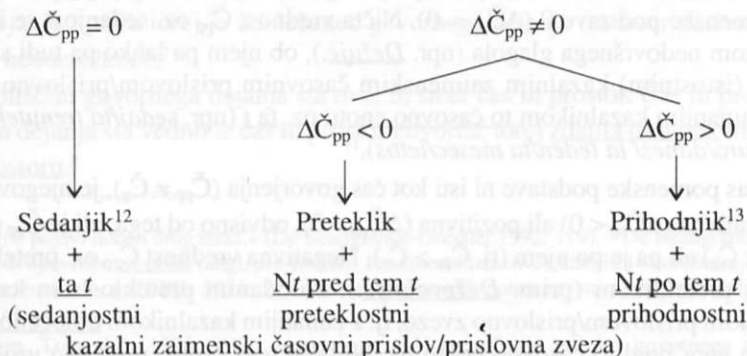
¹⁰ »Govorec z jezikovnimi sredstvi opisuje določen izsek stvarnosti; pri tem mora izraziti tudi razmerje med udeleženci govornega dogodka in udeleženci jezikovno izražene propozicije (tj. ali so enaki/različni) ter razmerje trenutka govorjenja do časa dogodka, o katerem govori.« (Češka slovnica 1987: 8). – Toporišič obravnava ubesedovanje razmerja prvin propozicije do prvin zunanjega sotvarja govornega dejanja v obravnavah dveh upovedovalnih določitev, in sicer določitve glede na udeležence sporočanja in določitve do trenutka govorjenja (prim. Toporišič 1976: 428–429 ter 1982: 250–252, 252–259 in 1992: ustrezne sestavke). Sicer ima tudi istovetenjsko določitev (prim. 1976: 424; 1982: 229–231; 1992: 62), ki pa je ne pojmuje kot določitev istovetnosti prvin propozicije s prvino zunanjega sotvarja govornega dejanja, temveč kot »d/določitev pomenske podstave stavka tako, da se kateri njenih udeležencev ne zamenja z drugim.« (1992: 62).

¹¹ Čas govorjenja ($\check{C}_g$) je namreč točka z veliko razsežnostjo – vsebuje več časovnih enot, in sicer uro, dan, mesec, leto ... (npr. *3. 12. 1996 ob 8.13*). Čas pomenske podstave, ki se navezuje na čas govorjenja, je lahko istoveten z vsemi enotami časa govorjenja (npr. *zdaj*) ali pa ne – npr. ne z uro (prim. *danes*), ne z uro in dnem (prim. *ta mesec*), ne z uro, dnem in mesecem (prim. *letos*). S sedanjostnim (istostnim) kazalnim zaimenskim časovnim prislovom/ prislovno zvezo (zunanjim kazalnikom *ta t*) govorec torej natančneje določi, na katero od enot časa govorjenja se navezuje čas pomenske podstave.

nost $\check{C}_{pp}$ ($\Delta\check{C}_{pp} = -Nt$), torej vrednost Nt , tj. ne samo pred tem t, temveč tudi število časovnih enot pred tem t, npr. *pred eno uro/pred enim dnem/pred enim tednom/pred tremi meseci/pred enim letom*.

Pozitivno vrednost $\check{C}_{pp}$ oz. prihodnost ($\Delta\check{C}_{pp} > 0$) izrekamo s prihodnjikom dovršnega/nedovršnega ali s sedanjikom dovršnega glagola (npr. *Deževalo bo., Pridem.*), dejansko pozitivno vrednost $\check{C}_{pp}$ (tj. $\Delta\check{C}_{pp} = +Nt$) pa z dodanim prihodnostnim kazalnim zaimenskim prislovom/prislovno zvezo, torej z zunanjim kazalnikom določeno število časovnih enot po tej časovni enoti oz. Nt po tem t (npr. *čez eno uro/jutri/prihodnje leto*).

Ubeseđovanje razmerja $\check{C}_{pp} : \check{C}_g$
= ubeseđovanje $\Delta\check{C}_{pp}$

Neisti čas pomenske podstave in govornega dejanja ($\check{C}_{pp} \neq \check{C}_g$) se lahko izreka tudi z nezaimenskimi prislovi/prislovnimi zvezami (npr. v *soboto, marca*), ki pa imajo še vedno kazalniško vrednost – le-to jim določa časovna oblika glagola ob njih (prim. *V soboto sem šel/bom šel na izlet. – Prejšnjo soboto sem šel na izlet./Prihodnjo soboto bom šel na izlet.*).

Toliko o ubeseđovanju časa oz. časovne prvine pomenske podstave ($\check{C}_{pp}$). Govorec pa ubeseđuje tudi druge, torej nečasovne prvine pomenske podstave (E_{pp}) – le-te so lahko iste kot govorec (G_g), naslovnik (N_g), priča (Pri_g) ali prostor govornega dejanja (P_g); istost prvin pomenske podstave (E_{pp}) in prvin zunanjega sotvarja (E_{zSo_g}) izreka z naslednjimi zunanjimi kazalniki:

(1) istost prvine pomenske podstave in govorca ($E_{pp} = G_g$) s prvoosebim osebnim/svojilnim zaimkom/glagolom, torej z zunanjim kazalnikom jaz (prim. *Peter me čaka. – Vesna ima moje pero. – Poslušam ptičje petje.*),

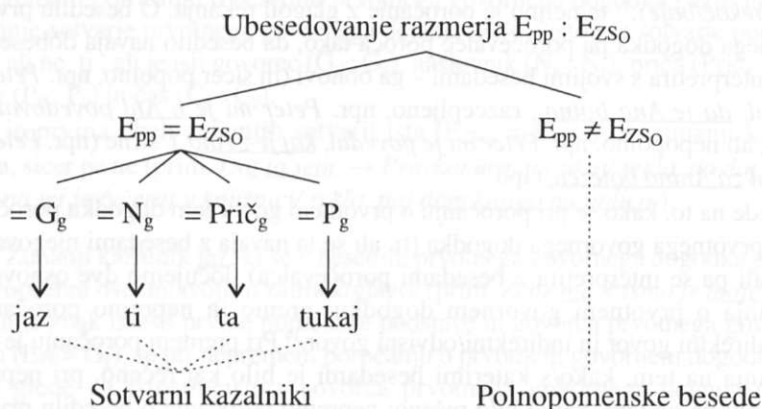
¹² Mišljen je sedanjik nedovršnika.

¹³ Tudi sedanjik dovršnika.

(2) istost prvine pomenske podstave in naslovnika ($E_{pp} = N_g$) z drugoosebnim osebnim svojilnim zaimkom/glagolom, tj. z zunanjim kazalnikom ti (prim. *Peter te čaka.* – *Vesna ima tvoje pero.* – *Poslušaj ptičje petje.*),

(3) istost prvine podstave in priče govornega dejanja ($E_{pp} = Prič_g$) s posamostaljenim istostnim kazalnim pridevniškim zaimkom, tj. z zunanjim kazalnikom ta (prim. *Ta mi ne bo solil pameti.* – *Peter je dal to na mizo.*),

(4) istost prvine podstave in prostora govornega dejanja ($E_{pp} = P_g$) pa z istostnim kazalnim zaimskim prostorskim prislovom, tj. z zunanjim kazalnikom tukaj (npr. *Tukaj stanujem od rojstva.* – *Pridi sem.*).

2 V besedilih so torej ob naklonskih, polnopomenskih in slovničnih besedah (in oblikah)¹⁴ tudi zunanji kazalniki, tj. besede in oblike, ki se navezujejo na zunanje sotvarje govornega dejanja in ki besedilo umeščajo v točno določeno zunanje sotvarje. Zaradi njihove vezanosti na določeno zunanje sotvarje jih je treba ob prenosu besedila v kako drugo zunanje sotvarje (npr. pri nepremem poročanju o prvotnem govornem dogodku) spremeniti (prim. *Daj to sem.* → *Ana je rekla Petru, naj da knjigo na polico.*).

Poročanje o prvotnem govornem dogodku¹⁵ je govorno dejanje, s katerim poročevalec naslovniku posreduje svojo vednost in predstavo o že minulem govornem dogodku, v katerem je bil neposredno udeležen (kot govorec, naslovnik ali priča).

¹⁴ Govorec z naklonskimi besedami in oblikami (npr. *Svetujem ti, da greš domov, Pojdi domov, Zagotovo te obiščem, Peter je strahopetec*) izreka svoje razmerje do stvarnosti (npr. hotenje, prepričanje, vrednotenje); s polnopomenskimi besedami (npr. *Ana bere časopis*) ubeseduje tiste prvine pomenske podstave, ki niso iste kot prvine zunanjega sotvarja govornega dejanja; s slovničnimi besedami in oblikami (npr. *Ana je dala knjigo na polico*) pa izraža razmerja med prvinami pomenske podstave (in razmerja med pomenskimi podstavami).

¹⁵ Toporišič je poročanje o prvotnem govornem dogodku poimenoval preneseni ali poročani govor (1976: 525); poročani govor mu je »o/bnovitev prvotnega govornega dogodka s premim, odvisnim ali polpremim govorom.« (1992: 196).

Poročevalec poroča/pripoveduje o tem, da je kdo komu kaj rekel, in o tem, kaj mu je rekel. Zato poročanje o prvotnem govornem dogodku ni le poročanje o besedilu prvotnega govornega dogodka, temveč o vseh treh sestavinah prvotnega govornega dogodka: o govornem dejanju, njegovem sotvarju in besedilu. Temeljno je poročanje o govornem dejanju in besedilu prvotnega govornega dogodka, medtem ko se poročanje o sotvarju prvotnega govornega dejanja lahko izpusti (prim. *Govori se, da je Ana zbolela., Baje je Ana zbolela., novica o Anini bolezni* proti *Peter je rekel Sonji.*).

O prvotnem govornem dejanju se poroča z glagoli rekanja (npr. *je povedal*),¹⁶ lahko pa tudi z glagolniki/deležniki/deležjem/členki iz glagolov rekanja (npr. *pripoved/rekoč/baje*);¹⁷ temeljno je poročanje z glagoli rekanja. O besedilu prvotnega govornega dogodka pa poročevalec poroča tako, da besedilo navaja dobesedno ali pa ga interpretira s svojimi besedami – ga obnovi (in sicer popolno, npr. *Peter mi je povedal, da je Ana bolna.*, razcepljeno, npr. *Peter mi je o Ani povedoval, da je bolna.*, ali nepopolno, npr. *Peter mi je povedal, kaj je z Ano.*), strne (npr. *Peter mi je povedal za Anino bolezen.*) ipd.¹⁸

Glede na to, kako se pri poročanju o prvotnem govornem dogodku poroča o besedilu prvotnega govornega dogodka (tj. ali se ta navaja z besedami njegovega govorca ali pa se interpretira z besedami poročevalca), ločujemo dve osnovni vrsti poročanja o prvotnem govornem dogodku: premo in nepremo poročanje oz. premi/direktni govor in indirektni/odvisni govor.¹⁹ Pri premem poročanju je težišče poročanja na tem, kako/s katerimi besedami je bilo kaj rečeno, pri nepremem poročanju pa na tem, kaj je bilo rečeno; nepremo poročanje o besedilu prvotnega govornega dogodka je torej poročanje o pomenski sestavini besedila, ne pa tudi o njegovi jezikovni (slovarsko-slovnični) in izrazni (slušni/vidni) sestavini – poročevalec namreč ukinja/nevtralizira vsa zaznamovana, tj. govorca razodevajoča jezikovna znamenja.

V našem prispevku bo natančneje obravnavano nepremo poročanje o besedilu prvotnega govornega dogodka, in to ne v celoti, temveč bo zajeta le ena od ravni nepremega poročanja, in sicer poročanje o t. i. sotvarni sestavini besedila, tj. tisti

¹⁶ O govornem dejanju se poroča s preteklikom dovršnih glagolov rekanja, le izjemoma s sedanjikom nedovršnih glagolov (npr. pri poročanju o pisnih govornih dejanjih, prim. *Delo poroča, ...*). – Na to je opozoril že S. Škrabec (1898 in 1911).

¹⁷ Prim. Thompson (1994).

¹⁸ Po Daneš-Hlavsa idr. (1987: 150–164).

¹⁹ V slovenskih in tujih obravnavah poročanja o prvotnem govornem dogodku se pogosto navajajo še drugi načini, npr. nepravi premi govor, polpremi govor ali delno citiranje. – Nepravi premi govor, ki je »premi govor z dobesednim navedkom, zapisanim brez narekovajev oz. brez narekovajnega pomišljaja« (SP 1990: 204) in polpremi govor, ki je »o/blika poročanja o prvotnem govornem dogodku (lahko samo notranjem), pri katerem se tudi udeleženca pogovora podajata le v 3. osebi, v obliki t. i. toka zavesti« (Toporišič: 1992:190–191), ne sodita k poročanju o prvotnem govornem dogodku, saj se z njima ne poroča o govornem dejanju, temveč o mišljenju, toku zavesti ipd. Delno citiranje, ki je dobesedno navajanje dela besedila prvotnega govornega dogodka, pa je le podvrsta nepremega/odvisnega govora. – Tudi Toporišič v svoji zadnji knjigi omenja le dve vrsti poročanega govora, in sicer premi in odvisni govor (1996: 190).

sestavini besedila, katere eden izmed jezikovnih znakov so zunanji kazalniki.²⁰ Zanima nas namreč, kaj se pri nepremem poročanju zgodi z zunanjim kazalniki, torej s tistimi besedami in oblikami besedila prvotnega govornega dogodka, ki so vezane na zunanje sotvarje prvotnega govornega dogodka. Skušali bomo ugotoviti, ali poročevalec zunanje kazalnike ohranja ali ne, kdaj jih ohranja in kdaj ne ter s čim jih zamenja, če jih ne ohranja.²¹

3.0 Zunanji kazalniki v besedilu prvotnega govornega dogodka (npr. jaz) so znak istosti prvin pomenske podstave prvotnega govornega dogodka in prvin zunanjega sotvarja prvotnega govornega dejanja ($E_{pp} = E_{zsog}$). Zato mora poročevalec pri nepremem poročanju o besedilu prvotnega govornega dogodka paziti na to, ali je zunanje sotvarje prvotnega govornega dejanja ($ZSog$) isto kot sotvarje poročanja ($ZSop$) ali ne, tj., ali je isti govorec ($G_g : G_p$), naslovnik ($N_g : N_p$), priča ($Prič_g : Prič_p$), prostor ($P_g : P_p$) in čas ($Č_g : Č_p$).

Če je prvina obeh zunanjih sotvarij ista ($E_{zsog} = E_{zsop}$), se zunanji kazalnik ohranja, sicer pa ne (prim. *Daj to sem. → Pravkar sem ti /tukaj/ rekla, da daj to sem. proti Ana mi je /včeraj v knjižnici/ rekla, naj dam knjigo na polico.*).

3.1 Zunanji kazalnik jaz, ki se v besedilu prvotnega govornega dogodka pojavlja kot prvoosebni osebni/svojlilni zaimek/glagol (prim. *Zebe me. Pismo je moje. Lačen sem.*) in je znak istosti prvine pomenske podstave in govorca prvotnega govornega dejanja ($E_{pp} = G_g$), se pri nepremem poročanju o prvotnem govornem dogodku ubesedi glede na istost/neistost govorca prvotnega govornega dejanja (G_g) in udeležencev poročanja (U_p):

(1) Če je bil govorec prvotnega govornega dejanja ista oseba kot poročevalec ($G_g = G_p$), se zunanji kazalnik *jaz* ohranja, prim.

Zebe me ($E_{pp} = G_g$). → *Rekel sem* ($G_g = G_p$), da *me* (*jaz = jaz*) *zebe*.

Pismo je moje ($E_{pp} = G_g$). → *Rekel sem* ($G_g = G_p$), da je pismo *moje* (*jaz = jaz*).

Lačen sem ($E_{pp} = G_g$). → *Rekel sem* ($G_g = G_p$), da *sem* (*jaz = jaz*) *lačen*.

²⁰ Sotvarno sestavino besedila (povedi) omenja O. Kunst Gnamuš, prim. »Pomensko in oblikovno je /poved/ odvisna od položaja (situacije), v katerem poteka sporočanje /.../. Sestavino, ki poved povezuje s položajem, imenujemo kontekstno. Pomenska odvisnost povedi od konteksta se vedno uresniči s posebnimi izraznimi sredstvi.« (1981: 38), »Poved tvorijo tri pomenske sestavine: propozicijska, naklonska /.../ in okoliščinska (kontekstna).« (1983: 36), »Med sporazumevanjem, tj. izrekanjem stavka v konkretnih družbenih okoliščinah (kontekstu) se tvori tretja pomenska sestavina – sobesedilna ali kontekstna.« (1983: 47) in »Pomenska in oblikovno odvisnost povedi od konteksta, položaja, sobesedila, sporočevalčevih izkušenj in znanja ter njegovih postavk o naslovniku pojasnjuje kontekstna komponenta. Poved je pomensko in oblikovno ujeta bolj ali manj v okvire konteksta. Na eni strani imamo povedi, ki so pomensko povsem vpete v konkretni položaj, v katerem so izgovorjene, in zunaj njega niso razumljive. Na drugi strani pa so povedi, ki so pomensko in oblikovno vstavljene v sobesedilo ter so razumljive zunaj časovnih in pomenskih okvirov konkretnosti.« (1983: 78). – Podobno Grepl-Karlik (1986: 22): »Med osnovne značilnosti povedi sodi to, da imajo praviloma neko vsebino (PROP) in komunikativno funkcijo/sporazumevalno vlogo (KF), tj. So mišljene kot vprašanje, ukaz ... naslovniku) in da so vedno zasidrane v določeni (konkretni) komunikativni situaciji.«

²¹ Pri nas sta o tem pisala zlasti J. Toporišič (1970: 163–170; 1976: 525–532) in O. Kunst Gnamuš (1983: 148–158).

(2) Če je bil govorec prvotnega govornega dejanja oseba, ki je naslovnik poročanja ($G_g = N_p$), se zunanji kazalnik jaz zamenja s ti, prim.

Zebe me ($E_{pp} = G_g$). → *Rekel si* ($G_g = N_p$), da *te* (*jaz* → *ti*) zebe.

Pismo je moje ($E_{pp} = G_g$). → *Rekel si* ($G_g = N_p$), da je pismo *tvoje* (*jaz* → *ti*).

Lačen sem ($E_{pp} = G_g$). → *Rekel si* ($G_g = N_p$), da *si* (*jaz* → *ti*) lačen.

(3) Če je bil govorec prvotnega govornega dejanja človek, ki ni udeleženec poročanja ($G_g \neq U_p$), se zunanji kazalnik jaz zamenja z notranjim kazalnikom on (tj. tretjeosebni osebni/svojiilni zaimkom/glagolom), prim.

Zebe me ($E_{pp} = G_g$). → *Peter* ($G_g \neq U_p$) je rekel, da *ga* (*jaz* → *on*) zebe.

Pismo je moje ($E_{pp} = G_g$). → *Peter* ($G_g \neq U_p$) je rekel, da je pismo *njegovo* (*jaz* → *on*).

Lačen sem ($E_{pp} = G_g$). → *Peter* ($G_g \neq U_p$) je rekel, da *je* (*jaz* → *on*) lačen.

Ubeseđovanje zunanjega kazalnika

jaz ($E_{pp} : G_g$)

če $G_g = G_p$

↓
jaz

če $G_g = N_p$

↓
ti

če $G_g \neq U_p$

↓
on²²

3.2 Zunanji kazalnik ti (v besedilu prvotnega govornega dogodka se pojavlja kot drugosebni osebni/svojiilni zaimek/glagol, prim. *Te zebe? Je to pismo tvoje? Si lačen?*), in je znak istosti prvine pomenske podstave in naslovnika prvotnega govornega dejanja, tj. $E_{pp} = N_g$), se pri nepremem poročanju o prvotnem govornem dogodku izreka glede na istost/neistost naslovnika prvotnega govornega dejanja (N_g) in udeležencev poročanja (U_p):

(1) Če je bil naslovnik prvotnega govornega dejanja ista oseba kot poročevalec ($N_g = G_p$), se zunanji kazalnik ti zamenja z jaz, npr.

Te ($E_{pp} = N_g$) zebe? → *Peter me* ($N_g = G_p$), je vprašal, ali *me* (*ti* → *jaz*) zebe.

Je pismo tvoje ($E_{pp} = N_g$)? → *Peter me* ($N_g = G_p$) je vprašal, ali je pismo *moje* (*ti* → *jaz*).

Si ($E_{pp} = N_g$) lačen? → *Peter me* ($N_g = G_p$) je vprašal, ali *sem* (*ti* → *jaz*) lačen.

²² Prim. Poštar *mi* ($E_{pp} = G_g$) je prinesel pismo.

→ Povedala *sem* ($G_g = G_p$) *ti*, da *mi* (*jaz* = *jaz*) je poštar prinesel pismo.

→ Povedala *si* ($G_g = N_p$) *mi*, da *ti* (*jaz* → *ti*) je poštar prinesel pismo.

→ *Tone* ($G_g \neq U_p$) *mi* je povedal, da *mu* (*jaz* → *on*) je poštar prinesel pismo.

Nekdo je ukradel *moje* ($E_{pp} = G_g$) kolo.

→ Potožil *sem* ($G_g = G_p$) *ti*, da je nekdo ukradel *moje* (*jaz* = *jaz*) kolo.

→ Potožil *si* ($G_g = N_p$) *mi*, da je nekdo ukradel *tvoje* (*jaz* → *ti*) kolo.

→ *Tone* ($G_g \neq U_p$) *mi* je potožil, da je nekdo ukradel *njegovo* (*jaz* → *on*) kolo.

(2) Če je bil naslovnik prvotnega govornega dejanja isti, kot je naslovnik poročanja ($N_g = N_p$), se zunanji kazalnik ti ohranja, prim.

Te ($E_{pp} = N_g$) zebe? → Peter te ($N_g = N_p$) je vprašal, ali te ($ti = ti$) zebe.

Je pismo tvoje ($E_{pp} = N_g$)? → Peter te ($N_g = N_p$) je vprašal, ali je pismo tvoje ($ti = ti$).

Si ($E_{pp} = N_g$) lačen? → Peter te ($N_g = N_p$) je vprašal, ali si ($ti = ti$) lačen..

(3) Če je bil naslovnik prvotnega govornega dejanja kdo, ki ni udeleženec poročanja ($N_g \neq U_p$), se zunanji kazalnik ti zamenja z notranjim kazalnikom on (tj. s tretjeosebno osebnim/svojilnim zaimkom/glagolom), npr.

Te ($E_{pp} = N_g$) zebe? → Vprašal sem Petra ($N_g \neq U_p$), ali ga ($ti \rightarrow on$) zebe.

Je pismo tvoje ($E_{pp} = N_g$)? → Vprašal sem Petra ($N_g \neq U_p$), ali je pismo njegovo ($ti \rightarrow on$).

Si ($E_{pp} = N_g$) lačen? → Vprašal sem Petra ($N_g \neq U_p$), ali je ($ti \rightarrow on$) lačen.

Ubesedovanje zunanjega kazalnika

ti ($E_{pp} = N_g$)

če $N_g = G_p$

↓
jaz

če $N_g = N_p$

↓
ti

če $N_g \neq U_p$

↓
on²³

3.3 Zunanji kazalnik ta je znak istosti prvine besedila in priče prvotnega govornega dejanja ($E_{pp} = Prič_g$), prim. Tega še ne poznam. Daj to v predal. Pri nepremem poročanju o prvotnem govornem dogodku se ubeseduje glede na istost/neistost priče prvotnega govornega dejanja ($Prič_g$) in udeležencev poročanja (U_p):

(1) Če je bila priča prvotnega govornega dejanja oseba, ki je poročevalec ($Prič_g = G_p$), se zunanji kazalnik ta zamenja z jaz, npr.

Tega ($E_{pp} = Prič_g$) še ne poznam. → Peter ti je rekel /kažoč name ($Prič_g = G_p$)/, da me ($ta \rightarrow jaz$) še ne pozna.

²³ Prim. Je Mojca pri tebi ($E_{pp} = N_g$)?

→ Ana me ($N_g = G_p$) je vprašala, ali je Mojca pri meni ($ti \rightarrow jaz$).

→ Ana te ($N_g = N_p$) je vprašala, ali je Mojca pri tebi ($ti = ti$).

→ Ana je vprašala Petra ($G_g \neq U_p$), ali je Mojca pri njem ($ti \rightarrow on$).

Nekdo je ukradel tvoje ($E_{pp} = N_g$) kolo.

→ Peter mi ($N_g = G_p$) je telefoniral, da je nekdo ukradel moje ($ti \rightarrow jaz$) kolo.

→ Peter ti ($N_g = N_p$) je telefoniral, da je nekdo ukradel tvoje ($ti = ti$) kolo.

→ Peter je telefoniral Tonetu ($N_g \neq U_p$), da je nekdo ukradel njegovo ($ti \rightarrow on$) kolo.

Kam greš ($E_{pp} = N_g$)?

→ Sonja me ($N_g = G_p$) je vprašala, kam grem ($ti \rightarrow jaz$).

→ Sonja te ($N_g = N_p$) je vprašala, kam greš ($ti = ti$).

→ Sonja je vprašala Petra ($N_g \neq U_p$), kam gre ($ti \rightarrow on$).

(2) Če je bila priča prvotnega govornega dejanja oseba, ki je naslovnik poročanja ($\text{Prič}_g = N_p$), se zunanji kazalnik ta zamenja s ti, prim.

Tega ($E_{pp} = \text{Prič}_g$) še ne poznam. → Peter mi je rekel /kažoč nate ($\text{Prič}_g = N_p$)/, da te ($ta \rightarrow ti$) še ne pozna.

(3) Če je bila priča prvotnega govornega dejanja oseba/stvar, ki je priča poročanja ($\text{Prič}_g = \text{Prič}_p$), se zunanji kazalnik ta ohranja, npr.

Tega ($E_{pp} = \text{Prič}_g$) še ne poznam. → Peter mi je rekel /kažoč na tega ($\text{Prič}_g = \text{Prič}_p$)/, da tega ($ta = ta$) še ne pozna.

Daj to ($E_{pp} = \text{Prič}_g$) v predal. → Peter mi je rekel /kažoč na to ($\text{Prič}_g = \text{Prič}_p$)/, naj dam to ($ta = ta$) v predal.

(4) Če je bila priča prvotnega govornega dejanja oseba ali stvar, ki ni udeleženec poročanja ($\text{Prič}_g \neq U_p$), se zunanji kazalnik ta zamenja s polnopomensko besedo, prim.

Tega ($E_{pp} = \text{Prič}_g$) še ne poznam. → Peter mi je rekel /kažoč na Aleša ($\text{Prič}_g \neq U_p$)/, da Aleša ($ta \rightarrow Aleš$) še ne pozna.

Daj to ($E_{pp} = \text{Prič}_g$) v predal. → Peter mi je rekel /kažoč na knjigo ($\text{Prič}_g \neq U_p$)/, naj dam knjigo ($ta \rightarrow knjiga$) v predal.

Ubesedovanje zunanjega kazalnika

ta ($E_{pp} = \text{Prič}_g$)

če $\text{Prič}_g = G_p$

↓
jaz

če $\text{Prič}_g = N_p$

↓
ti

če $\text{Prič}_g^* = \text{Prič}_p$

↓
ta

če $\text{Prič}_g \neq U_p$

↓
on²⁴

3.4 Zunanji kazalnik tukaj, ki je znamenje istosti prvine besedila in prostora prvotnega govornega dejanja ($E_{pp} = P_g$), prim. *Tukaj bo stala nova šola*, se pri poročanju o prvotnem govornem dogodku ubeseduje glede na istost/neistost prostora prvotnega govornega dejanja (P_g) in prostora poročanja (P_p):

1) Če sta prostora ista ($P_g = P_p$), se zunanji kazalnik tukaj ohranja, npr.

²⁴ Prim. Se je Peter temu ($E_{pp} = \text{Prič}_g$) že opravičil?

→ Ana te je /kažoč nate ($\text{Prič}_g = G_p$)/ vprašala, ali se mi ($ta \rightarrow jaz$) je Peter že opravičil

→ Ana me je /kažoč nate ($\text{Prič}_g = N_p$)/ vprašala, ali se ti ($ta \rightarrow ti$) je Peter že opravičil.

→ Ana me je /kažoč na tega ($\text{Prič}_g = \text{Prič}_p$)/ vprašala, ali se je Peter temu ($ta = ta$) že opravičil.

→ Ana me je /kažoč na Aleša ($\text{Prič}_g \neq U_p$)/ vprašala, ali se je Peter Alešu ($ta \rightarrow Aleš$) že opravičil.

Tega ($E_{pp} = \text{Prič}_g$) ne jem.

→ Rekla sem ti /kažoč na to ($\text{Prič}_g = \text{Prič}_p$)/, da tega ($ta = ta$) ne jem

→ Rekla sem ti /kažoč na divjačino ($\text{Prič}_g \neq U_p$)/, da divjačine ($ta \rightarrow divjačina$) ne jem.

Tukaj ($E_{pp} = P_g$) bo stala nova šola. → Peter mi je /tukaj ($P_g = P_p$)/ pov
tukaj ($tukaj = tukaj$) stala nova

2) Če prostora nista ista ($P_g \neq P_p$), se zunanji kazalnik tukaj zamenja s
 skim krajevnim prislovom/prislovno zvezo, npr.

Tukaj ($E_{pp} = P_g$) bo stala nova šola. → Peter mi je /na križišču Ljubelj
 Gorazdove ulice ($P_g \neq P_p$)/ povedal, da bo na križišču Ljubeljske in G.
 ulice ($tukaj \rightarrow$ na križišču Ljubeljske in Gorazdove ulice) stala nova :

Ubesedovanje zunanjega kazalnika

tukaj ($E_{pp} = P_g$)

če $P_g = N_p$

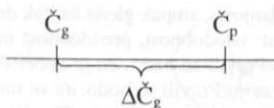
če $P_g \neq P_p$

tukaj

v mestu²⁵

3.5 Med zunanje kazalnike v besedilu prvotnega govornega dogodka uvrščamo tudi časovne oblike glagola – z njimi je namreč izraženo razmerje časa pomenske podstave ($\check{C}_{pp}$) do časa govorjenja ($\check{C}_g$). S sedanjikom nedovršenega glagola (npr. *Peter posluša glasbo.*) je izražena istost časa pomenske podstave in časa govorjenja ($\check{C}_{pp} = \check{C}_g$) oz. sedanjost/ničta vrednost časa pomenske podstave, s preteklikom (npr. *Ana je odšla na izlet.*) preteklost oz. negativna vrednost časa pomenske podstave, s prihodnjikom (npr. *Irena mi bo telefonirala.*) in sedanjikom dovršenega glagola (npr. *Res ti prinese knjigo.*) pa prihodnost oz. pozitivna vrednost časa pomenske podstave.

Sedanjost/preteklost/prihodnost oz. ničta/negativna/pozitivna vrednost časa pomenske podstave, ki je v besedilu prvotnega govornega dogodka navadno izražena s sedanjikom/preteklikom/prihodnjikom, se pri poročanju spremeni, in sicer zato, ker čas govorjenja (na katerega se je navezoval čas pomenske podstave) pri poročanju izgubi svojo ničto vrednost – ničta vrednost namreč pripada času poročanja. Čas govorjenja zato v razmerju do časa poročanja pridobi negativno vrednost ($\Delta\check{C}_g < 0$), saj se je prvotno govorno dejanje vršilo pred poročanjem ($\check{C}_g < \check{C}_p$):

²⁵ Prim. Postavi stol sem ($E_{pp} = P_g$).

→ Rekla sem ti /tukaj ($P_g = P_p$)/, da postavi stol sem ($tukaj = tukaj$).

→ Rekla sem ti /v kuhinji ($P_g \neq P_p$)/, da postavi stol v kuhinjo ($tukaj \rightarrow$ v kuhinjo).

Spremenjenih časovnih razmerij Slovenci ne izrekamo z zamenjavo glagolske časovne oblike, saj pri poročanju o besedilu prvotnega govornega dogodka ohranjamo prvotno časovno obliko glagola²⁶ (prim. *Oče je bolan.* → *Mama mi je povedala, da je oče bolan.*; *Andrej se je vrnil iz šole.* → *Ana mi je sporočila, da se je Andrej vrnil iz šole.*; *Novakovi se bodo preselili v Kranj.* → *Soseda mi je povedala, da se bodo Novakovi preselili v Kranj.*); vendar pa z njo ne izražamo več razmerja med časom pomenske podstave in časom poročanja (tj. absolutnega časa²⁷), temveč razmerje med časom pomenske podstave in časom prvotnega govornega dejanja (tj. relativni čas²⁸).

Časovne oblike glagola v vsebinskem odvisniku²⁹ (npr. *Soseda mi je povedala, da se bodo Novakovi preselili v Kranj.*) torej ne zaznamujejo absolutnega, ampak relativni čas oz. ne zaznamujejo časa, ampak dobnost³⁰ – sedanjik v vsebinskem odvisniku ni znak sedanjosti, ampak istodobnosti pomenske podstave in prvotnega govornega dejanja, preteklik ne izraža preteklosti, ampak preddobnost pomenske podstave (tj. pred prvotnim govornim dejanjem), prihodnjik pa ne prihodnosti, temveč zadobnost pomenske podstave (tj. za prvotnim govornim dejanjem).

Ubeseđovanje sedanjika/preteklika/prihodnjika

Sedanjik
'sedanjost'

Preteklik
'preteklost'

Prihodnjik
'prihodnost'

Sedanjik
'istodobnost'

Preteklik
'preddobnost'

Prihodnjik
'zadobnost'

²⁶ Prim. Miklič (1994: 8): »Drugače kot slovanski jeziki, ki v poročanem govoru *[poročani govor je za avtorico nepremi oz. odvisni govor]* ohranjajo 'časovno' stopnjo glagolske paradigme, kot je/bi bila v premem govoru, romanski jeziki in angleščina (v nemščini je opazna oscilacija) praviloma uporabljajo za poročani in polpremi govor v preteklosti 'preteklostni set' in se tako premi in nepravi premi na eni strani in poročani in polpremi na drugi v tipu paradigem razlikujejo.«

²⁷ Prim. Toporišč (1992: 1), sestavek *absolutni čas* »Časovno obdobje glede na trenutek govorjenja: sedanjost, preteklost, prihodnost. Nasprotje: relativni čas.«

²⁸ Prim. Toporišč (1992: 254), sestavek *relativni čas* »Oblika za obdobje časa, ki ni določeno na trenutek govorjenja (tj. na pravo sedanjost), ampak glede na kak drug del časovne premice. V tej vlogi časovne oblike izražajo t. i. dobnost: istodobnost, preddobnost in zadobnost. V taki vlogi nedovršni sedanjik izraža istodobnost (Pravijo/Pravili so/bodo, *da je dober človek/da dobro gospodari*), dovršni sedanjik in prihodnjik zadobnost (Pravijo/Pravili so/bodo, *da se sin kmalu vrne od vojakov/da se bo sin kmalu vrnil od vojakov*), preteklik pa preddobnost (Pravijo/Pravili so/bodo, *da je bil dober človek/da je marsikomu dobro storil*).«

²⁹ Vsebinski odvisnik je »o/dvisnik, s katerim se izraža vsebina (predmet) glagolov rekanja in mišljenja, npr.: *Obljubil je, da pride*; *Vpraševal se je, kaj mu je storiti*; *Mislil si je, ali ne bi bilo bolje, da bi ostal doma*.« (Toporišč 1992: 359).

³⁰ Prim sestavke *čas*, *istodobnost*, *zadobnost* in *preddobnost* pri Toporišču (1992: 15, 62, 365, 205).

3.6 Zunanji kazalniki v besedilu prvotnega govornega dogodka so tudi zaimenski časovni prislovi/prislovne zveze (npr. *danes*, *včeraj*, *jutri*), saj je z njimi ube-sedena celotna/dejanska vrednost časa pomenske podstave iz razmerja do časa prvotnega govornega dejanja; gre za sedanjostne, preteklostne in prihodnostne zaimenske prislove/prislovne zveze oz. za zunanje kazalnike ta t, Nt pred tem t, Nt po tem t:

(1) Zunanji kazalnik ta t (npr. *zdaj/danes/ta teden/ta mesec/letos*) ubeseduje sedan-jost oz. ničto vrednost časa propozicije ($\Delta\check{C}_{pp} = 0t$), tj. istost časa pomenske pod-stave in časa govornega dejanja.

(2) Zunanji kazalnik Nt pred tem t (npr. *prej/včeraj/prejšnji teden/prejšnji mesec/lani*) izraža dejansko negativno vrednost $\check{C}_{pp}$ ($\Delta\check{C}_{pp} = -Nt$).

(3) Zunanji kazalnik Nt po tem t (npr. *potem/jutri/prihodnji teden/prihodnji me-sec/prihodnje leto*) pa ubeseduje dejansko pozitivno vrednost $\check{C}_{pp}$ ($\Delta\check{C}_{pp} = +Nt$).

Vsak zaimenski časovni prislov/prislovna zveza v besedilu prvotnega govor-nega dogodka vsebuje naslednje parametre vrednosti časa pomenske podstave:

1) 0/-/+, tj. ničto/negativno/pozitivno vrednost (npr. *ta/pred tem/po tem*),

2) N, tj. število časovnih enot (npr. *dva/pet/deset*), in

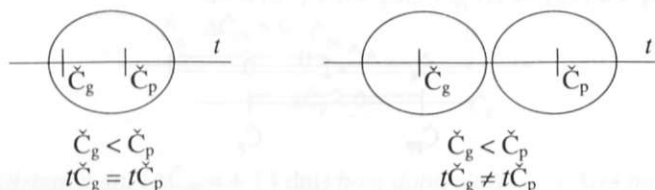
3) t, tj. razsežnost časovne enote (npr. *ura/dan/mesec/leto*);

prim. *danes* = ta dan: $\Delta\check{C}_{pp} = 0$ dni; *predlani* = dve leti pred tem letom:

$\Delta\check{C}_{pp} = -2$ leti; *pojutrišnjem* = dva dni po tem dnevu: $\Delta\check{C}_{pp} = +2$ dni.

Iz zaimenskega časovnega prislova/prislovne zveze v besedilu prvotnega govor-nega dogodka (prim. *lani*) torej razberemo ne le ničto/pozitivno/ negativno vrednost časa pomenske podstave in število časovnih enot (npr. *lani*: -1), temveč tudi razsežnost časovne enote, tj., na katero enoto časa prvotnega govornega dejanja (npr. na uro/dan/mesec/leto/...) se navezuje čas pomenske podstave (prim. *lani*: -1 leto; *jutri*: $+1$ dan; *letos*: 0 let; *čez tri mesece*: $+3$ meseci).

Enota časa prvotnega govornega dejanja ($t\check{C}_g$), na katero se navezuje čas pomen-ske podstave v besedilu prvotnega govornega dogodka, pa je lahko ista kot enota časa poročanja ($t\check{C}_g = t\check{C}_p$) ali ne ($t\check{C}_g \neq t\check{C}_p$). Prvotno govorno dejanje se je sicer vedno vršilo pred poročanjem ($\check{C}_g < \check{C}_p$),³¹ ne pa nujno tudi v drugi časovni enoti – lahko je bilo v isti časovni enoti kot poročanje ali pa ne (prim. *Lani* ($\check{C}_{pp} = -1$ leto) *smo bili na Voglu*. $\rightarrow$ *Letos* ($t\check{C}_g = t\check{C}_p$) *si mi povedal, da ste bili lani na Voglu*. proti *Lani* ($t\check{C}_g \neq t\check{C}_p$) *si mi povedal, da ste bili predlani na Voglu*):

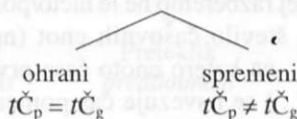
³¹ Saj gre za poročanje o minulem/že izvršenem govornem dejanju.

Ravno od istosti/neistosti časovne enote prvotnega govornega dejanja in časovne enote poročanja pa je odvisno, ali se vrednost časa pomenske podstave v novem zunanjem sotvarju ohrani ali ne in ali se zaimenski časovni prislovi/prislovne zveze pri nepremem poročanju ohranijo ali ne (prim. *Včeraj sem bila na Vršiču.* → *Ana mi je rekla, da je bila včeraj/pred tremi dnevi/prejšnji dan na Vršiču.*):

(1) Če je bilo prvotno govorno dejanje v isti časovni enoti, kot je poročanje ($t\check{C}_g = t\check{C}_p$), se vrednost časa pomenske podstave ohrani – zato se pri nepremem poročanju o besedilu prvotnega govornega dogodka ohranijo zaimenski časovni prislovi/prislovne zveze, prim. *Včeraj smo bili na Vršiču.* → *Ana mi je /danes/ povedala, da so bili včeraj na Vršiču.; Letos bom začel igrati tenis.* → *Peter mi je Letos/ rekel, da bo letos začel igrati tenis.; Čez dva meseca bodo sprejeti novi carinski predpisi.* → *Državni sekretar je /ta mesec/ izjavil, da bodo čez dva meseca sprejeti novi carinski predpisi.*

(2) Če prvotno govorno dejanje ni bilo v isti časovni enoti, kot je poročanje ($t\check{C}_g \neq t\check{C}_p$), se vrednost časa pomenske podstave ($\Delta\check{C}_{pp}$) spremeni, in sicer se zniža za negativno vrednost časa prvotnega govornega dejanja. To pa pomeni, da mora poročevalec zaimenske časovne prislove/prislovne zveze zamenjati, npr. *Včeraj smo bili na Vršiču.* → *Ana mi je /pred časom/ povedala, da so bili predvčerajšnjim/pred desetimi dnevi na Vršiču.*

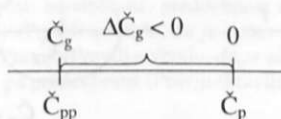
$\Delta\check{C}_{pp}$ oz. zunanji kazalnik ta t/Nt pred tem t/Nt po tem t
se pri nepremem poročanju

Vrednost časa pomenske podstave ($\Delta\check{C}_{pp}$) se takrat, kadar prvotno govorno dejanje ni bilo v isti časovni enoti, kot je poročanje ($t\check{C}_g \neq t\check{C}_p$), spremeni, in sicer zniža za negativno vrednost časa prvotnega govornega dejanja, tj. $\Delta\check{C}_{pp} + \Delta\check{C}_g (< 0)$:

(1) Ničta vrednost časa pomenske podstave ($\Delta\check{C}_{pp} = 0$), izražena z zunanjim kazalnikom ta t (npr. *danes, letos*), se zniža na negativno vrednost časa prvotnega govornega dejanja, prim.

$$\Delta\check{C}_{pp} = 0, \Delta\check{C}_g < 0 (-b) \Rightarrow \Delta\check{C}_{pp} + \Delta\check{C}_g = 0 + (-b) = -b$$

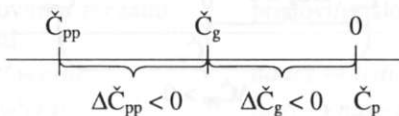

Prim.: *Sedaj* ($\Delta\check{C}_{pp} = 0$) *vas zdravnik ne more sprejeti.* →

Pred dvema urama ($\Delta\check{C}_g = -2$ uri) *ste mi rekli, da me zdravnik ne more sprejeti.*

(2) Negativna vrednost časa propozicije ($\Delta\check{C}_{pp} < 0$), izražena z zunanjim kazalnikom Nt pred tem t (npr. *včeraj, lani*), se poveča za negativno vrednost časa prvotnega govornega dejanja, prim.

$$\Delta\check{C}_{pp} < 0 (-a), \Delta\check{C}_g < 0 (-b) \Rightarrow \Delta\check{C}_{pp} + \Delta\check{C}_g = -a + (-b) = -a - b$$

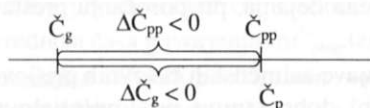
Prim.: *Gorski reševalci so predvčerajšnjim* ($\Delta\check{C}_{pp} = -2$ dni) reševali pod Špikom. $\rightarrow$

Peter mi je pred štirimi dnevi ($\Delta\check{C}_g = -4$ dni) povedal, da so gorski reševalci (kot) *pred šestimi dnevi* ($= \Delta\check{C}_{pp} + \Delta\check{C}_g = -2 + (-4)$) reševali pod Špikom.

(3) Pozitivna vrednost časa pomenske podstave ($\Delta\check{C}_{pp} > 0$), izražena z zunanjim kazalnikom Nt po tem t (npr. *jutri*), se zmanjša za negativno vrednost časa prvotnega govornega dejanja. Glede na to, da je pozitivna vrednost časa pomenske podstave lahko enaka negativni vrednosti časa prvotnega govornega dejanja ($\Delta\check{C}_{pp} = \Delta\check{C}_g$) ali pa je od nje manjša ($\Delta\check{C}_{pp} < \Delta\check{C}_g$) ali večja ($\Delta\check{C}_{pp} > \Delta\check{C}_g$), je nova (znižana) vrednost časa pomenske podstave:

a) ničta, če je prvotna pozitivna vrednost časa pomenske podstave enaka negativni vrednosti časa prvotnega govornega dejanja, tj.

$$\Delta\check{C}_{pp} > 0 (+a), \Delta\check{C}_g < 0 (-a) \Rightarrow \Delta\check{C}_{pp} + \Delta\check{C}_g = a + (-a) = a - a = 0:$$

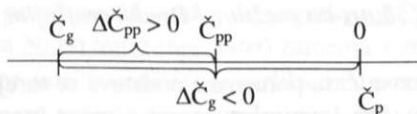

Prim. *Čez štirinajst dni* ($\Delta\check{C}_{pp} = +14$ dni) bom dobil službo. $\rightarrow$

Aleš mi je pred štirinajstimi dnevi ($\Delta\check{C}_g = -14$ dni) povedal, da bo (kot) *danes* ($= \Delta\check{C}_{pp} + \Delta\check{C}_g = +14 + (-14)$) dobil službo.

b) negativna, če je prvotna pozitivna vrednost časa pomenske podstave manjša od negativne vrednosti časa prvotnega govornega dejanja, tj.

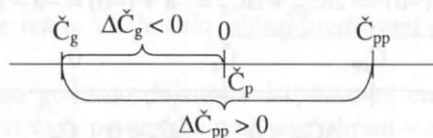
$$\Delta\check{C}_{pp} > 0 (+a), \Delta\check{C}_g < 0 (-a + b) \Rightarrow \Delta\check{C}_{pp} + \Delta\check{C}_g = a + (-a - b) = -b:$$

Prim. *Čez štirinajst dni* ($\Delta\check{C}_{pp} = +14$ dni) bom dobil službo. $\rightarrow$ *Aleš mi je pred tremi tedni* ($\Delta\check{C}_g = -21$ dni) povedal, da bo (kot) *pred sedmimi dnevi* ($= \Delta\check{C}_{pp} + \Delta\check{C}_g = +14 + (-21)$) dobil službo.

c) pozitivna, če je prvotna pozitivna vrednost časa pomenske podstave večja od negativne vrednosti časa prvotnega govornega dejanja, tj.

$$\Delta\check{C}_{pp} > 0 \text{ (a + b)}, \Delta\check{C}_g < 0 \text{ (-b)} \Rightarrow \Delta\check{C}_{pp} + \Delta\check{C}_g = (a + b) + (-b) = a:$$

Prim. *Čez štirinajst dni* ($\Delta\check{C}_{pp} = +14$ dni) bom dobil službo. →
Aleš mi je pred desetimi dnevi ($\Delta\check{C}_g = -10$ dni) povedal, da bo
 (kot) čez štiri dni ($= \Delta\check{C}_{pp} + \Delta\check{C}_g = +14 + (-10)$) dobil službo.

Znižana vrednost časa pomenske podstave (do katere pride zaradi stika s časom poročanja) se izrazi z zamenjavo zaimenskih časovnih prislovov/ prislovnih zvez iz besedila prvotnega govornega dogodka – možni sta dve zamenjavi:

(1) Zaimenski časovni prislovi/prislovne zveze iz besedila prvotnega govornega dogodka se zamenjajo z zaimenskimi časovnimi prislovi, ki ubesedujejo nižjo časovno vrednost (npr. *Jutri bo trgovina odprta.* → *Ana mi je rekla, da bo danes trgovina odprta.*). Pred zaimenski časovni prislov/prislovno zvezo se po navadi doda členek *kot*, ki izrecno opozarja na časovni zamik vrednosti časa pomenske podstave (npr. *Ana mi je rekla, da bo (kot) danes trgovina odprta.*). S tem se čas pomenske podstave, ki je bil v besedilu prvotnega govornega dogodka izražen v razmerju do časa govornega dejanja, pri poročanju predstavlja v razmerje do časa poročanja (tj. absolutni čas).

(2) Druga možnost zamenjave zaimenskih časovnih prislovov/prislovnih zvez pa je zamenjava z zaimenskimi dobnostnimi prislovi/prislovnimi zvezami, tj. prislovi/prislovnimi zvezami, ki v novih časovnih razmerah ubesedujejo staro/prvotno razmerje časa pomenske podstave do časa prvotnega govornega dejanja (tj. relativni čas/dobnost), prim. *danes* ('sedanjost') → *tisti dan* ('istodobnost'); *včeraj/pred enim dnem* ('preteklost') → *prejšnji dan/dan pred tem/dan poprej* ('predodobnost'); *jutri/čez en dan* ('prihodnost') → *naslednji dan/dan za tem* ('zadobnost'); npr. *Zdaj grem k zdravniku.* → *Pred tremi urami si mi rekla, da greš tisti trenutek k zdravniku.*; *Včeraj sem bil na izletu.* → *Pred tremi dnevi si mi sporočil, da si bil prejšnji dan na izletu.*; *Predlani sem diplomiral.* → *Lani si mi rekel, da si dve leti poprej/dve leti pred tem diplomiral.*; *Jutri bo snežilo.* – *Predvčerajšnjim ste napovedali, da bo naslednji dan snežilo.*

O spremenjeni vrednosti časa pomenske podstave se torej poroča ali z zaimenskimi časovnimi prislovi/prislovnimi zvezami z nižjo časovno vrednostjo ali z zaimenskimi dobnostnimi prislovi/prislovnimi zvezami – ob enih in drugih pa se po navadi navaja še negativna vrednost časa prvotnega govornega dejanja ali koledarski čas prvotnega govornega dejanja (npr. *Jutri bo trgovina odprta.* → *Ana mi je pred tremi dnevi/3. 6. 1996 rekla, da bo kot danes/naslednji dan trgovina odprta.*).

Zamenjava zaimenskih časovnih prislovov/prislovnih zvez
oz. zunanjih kazalnikov *ta t/Nt pred tem t/Nt po tem t*

z zaimenskimi časovnimi
prislovi/prislovnimi zvezami
nižje vrednosti

danés → /*kot*/ *včeraj*

jutri → /*kot*/ *včeraj*

z zaimenskimi dobnostnimi
prislovi/prislovnimi zvezami

danés → *tisti dan*

jutri → *naslednji dan*

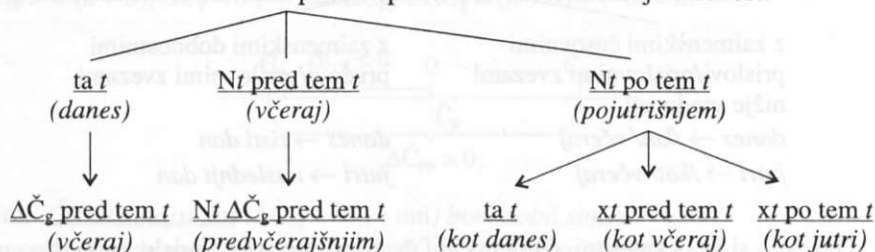
Oglejmo si še, s katerimi zaimenskimi časovnimi prislovi/prislovnimi zvezami nižje vrednosti se zamenjujejo posamezni zaimenski časovni prislovi/prislovne zveze (zunajni kazalniki):

(1) Zaimenske časovne prislove/prislovne zveze tipa *ta t* (npr. *sedaj/danes/letos*) zamenjujemo s preteklostno zaimensko prislovno zvezo $\Delta\check{C}_g$ *pred tem t*, s katero je prvotna ničta vrednost časa pomenske podstave znižana na negativno vrednost časa prvotnega govornega dejanja. Nova (znižana) zaimenska časovna prislovna zveza se postavi v glavni stavek, torej se navede kot podatek o negativni vrednosti časa govorjenja, prim. *Danes ti bom kupil zvezke.* → *Pred tremi dnevi si mi obljubil, da mi boš kupil zvezke.*; *Sedaj vas zdravnik ne more sprejeti.* → *Pred dvema urama ste mi rekli, da me zdravnik ne more sprejeti.*

(2) Zaimenski časovni prislovi/prislovne zveze tipa *Nt pred tem t* (npr. *včeraj/pred enim tednom/lani*) se zamenjajo s preteklostno zaimensko prislovno zvezo $(kot) Nt + \Delta\check{C}_g$ *pred tem t*, ki ubeseduje prvotno negativno vrednost časa pomenske podstave, povečano za negativno vrednost časa govorjenja ($\Delta\check{C}_{prop} + \Delta\check{C}_g = -a + (-b)$), npr. *Gorski reševalci so predvčerajšnjim reševali pod Špikom.* → *Peter mi je /pred štirimi dnevi/ povedal, da so kot pred šestimi dnevi reševali pod Špikom.*

(3) Zaimenski časovni prislov/prislovno zvezo tipa *Nt po tem t* (npr. *jutri/čez tri dni*) pa se zamenja s prislovno zvezo $(kot) ta t/x t$ *pred tem t/x t po tem t*, s katero je prvotna pozitivna vrednost časa pomenske podstave znižana za negativno vrednost časa prvotnega govornega dejanja, npr. *Čez štirinajst dni bom dobil službo.* → *Aleš mi je rekel, da bo kot danes/včeraj/čez štiri dni dobil službo.* Če je pozitivna vrednost časa pomenske podstave ($\Delta\check{C}_{pp} > 0$) enaka negativni vrednosti časa prvotnega govornega dejanja ($\Delta\check{C}_g < 0$), je zaimenski časovni prislov/prislovna zveza *Nt po tem t* (npr. *jutri*) zamenjan z zaimenskim časovnim prislovom/ prislovno zvezo *ta t* (*jutri > danes*). Če je pozitivna $\Delta\check{C}_{pp}$ nižja od negativne $\Delta\check{C}_g$, se zaimenski časovni prislov/prislovna zveza *Nt po tem t* (npr. *jutri*) zamenja z znižanim časovnim prislovom *x t pred tem t*, npr. *jutri > včeraj* (x je razlika med pozitivno $\Delta\check{C}_{pp}$ in negativno $\Delta\check{C}_g$); v zgornjem primeru je razlika negativna, saj je $\Delta\check{C}_{pp} (0) < \Delta\check{C}_g (0)$. Če pa je pozitivna $\Delta\check{C}_{pp}$ višja od negativne $\Delta\check{C}_g$, poročevalec zaimenski časovni prislov/prislovno zvezo *Nt po tem t* (npr. *jutri*) zamenja z znižanim časovnim prislovom/ prislovno zvezo *x t po tem t*, npr. *pojutrišnjem > jutri* (x je razlika med pozitivno $\check{C}_{pp}$ in negativno $\Delta\check{C}_g$); v tem primeru je razlika pozitivna, saj je $\Delta\check{C}_{pp} (0) > \Delta\check{C}_g (0)$.

Zamenjava zaimenskih časovnih prislovov/prislovnih zvez
ta t, Nt pred tem t, Nt po tem t
 z zaimenskimi časovnimi prislovi/prislovnimi zvezami nižje vrednosti

Zaimenske časovne prislovi/prislovne zveze iz besedila prvotnega govornega dogodka torej pri poročanju o prvotnem govornem dogodku ubesedujemo na tri načine:

- (1) jih ohranimo (če je bilo prvotno govorno dejanje v isti časovni enoti, kot je poročanje, tj. $t\check{C}_g = t\check{C}_p$), npr. *Včeraj sem bila na Vršiču.* → *Ana mi je rekla, da je bila včeraj na Vršiču.*, – s tem ubesedujemo isti absolutni in relativni čas pomenske podstave,
- (2) jih zamenjamo z zaimenskimi časovnimi prislovi/prislovnimi zvezami nižje časovne vrednosti (če prvotno govorno dejanje ni bilo v isti časovni enoti, kot je poročanje, tj. $t\check{C}_g \neq t\check{C}_p$), npr. *Včeraj sem bila na Vršiču.* → *Ana mi pred tremi dnevi rekla, da je bila kot pred štirimi dnevi na Vršiču.*, – s tem ubesedujemo absolutni čas pomenske podstave, tj. čas pomenske podstave glede na čas poročanja,³²
- (3) jih zamenjamo z zaimenskimi dobnostnimi prislovi/prislovnimi zvezami (če prvotno govorno dejanje ni bilo v isti časovni enoti, kot je poročanje, tj. $t\check{C}_g \neq t\check{C}_p$), npr. *Včeraj sem bila na Vršiču.* → *Ana mi je pred tremi dnevi rekla, da je bila prejšnji dan/dan poprej/en dan pred tem na Vršiču.*, – s tem je izražen relativni čas pomenske podstave, tj. čas pomenske podstave glede na čas prvotnega govornega dejanja, ne pa glede na čas poročanja.³³

4 Lahko rečemo, da je ubesedovanje zunanjih kazalnikov pri nepremem poročanju o prvotnem govornem dogodku precej zapleteno, kar velja še zlasti za ubesedovanje zaimenskih časovnih prislovov/prislovnih zvez. Vendar pa se da tudi tu ugotoviti določene zakonitosti, ki se jih govorniki po navadi niti ne zavedajo, jih pa bolj ali manj dobro obvladajo – če pa to ubesedovanje povzroča težave, se raje odločijo za premo poročanje, tj. za dobesedno navajanje besedila prvotnega govornega dogodka, torej tudi za citiranje zunanjih kazalnikov.³⁴

³² V vsebinskem odvisniku imamo torej kar dve razmerji, in sicer: 1. dobnostno (relativni čas), ki je izraženo s časovno obliko glagola, in 2. časovno razmerje (absolutni čas), izraženo z zaimenskimi časovnimi zaimki (npr. *Ana mi je rekla, da nam bo /kot/ danes telefonirala.*).

³³ V vsebinskem odvisniku je le dobnostno razmerje, ki pa je izraženo dvakrat, tj. z glagolsko časovno obliko in z zaimenskim dobnostnim prislovom (npr. *Ana mi je rekla, da nam bo naslednji dan telefonirala.*).

NAVEDENKE

- DANEŠ, HLAWSA idr., 1987: Větné vzorce v češtině. Praga.
- De BEAUGRANDE, DRESSLER, 1992: *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana.
- GREPL, KARLÍK, 1986: *Skladba spisovné češtiny*. Praga.
- HRBÁČEK, J., 1994: *Nárys textové syntaxe spisovné češtiny*. Praga.
- KUNST GNAMUŠ, O., 1981: *Pomenska podstava povedi*. Ljubljana.
- 1983: *Govorno dejanje – družbeno dejanje*. Ljubljana.
- 1992: *Sporazumevanje in spoznavanje jezika*. Ljubljana.
- 1995: *Teorija sporazumevanja*. Ljubljana.
- LYONS, J., 1968: *Introduction to theoretical linguistics*. London.
- MIKLIČ, T., 1994: Besedilni mehanizmi učasovljanja zunajjezikovnih situacij. *Uporabno jezikoslovje* 2. 80–99.
- Mluvnice češtiny*. 3. Skladba, 1987. Praga.
- ŠKRABEC, S., 1898: Boj z učeno senco. *Cvetje z vertov s. Frančiška*. XVI. tečaj. 8. zvezek.
- 1911: Praesens effectivum. *Cvetje z vertov s. Frančiška*. XXVIII. tečaj. 7. zvezek.
- THOMPSON, G., 1994: *Reporting*. London.
- TOPORIŠIČ, J., 1970: *Slovenski knjižni jezik 4*. Maribor.
- 1976: *Slovenska slovnica*. Maribor.
- 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana.
- 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana.
- 1994: *Slovenski jezik in sporočanje 1*. Maribor.
- 1996: *Slovenski jezik in sporočanje 2*. Maribor.
- TOPORIŠIČ, J., idr., 1990: *Slovenski pravopis*. 1. Pravila. Ljubljana.

SUMMARY

Exophora is a textual element expressing identity between an element of a semantic base and an element of the situational context of a given speech act, i.e., exophoras are *jaz* 'me' and/or 1st person personal/possessive pronouns and verbs, *ti* 'you' and/or 2nd person personal/possessive pronouns and verbs, nominalized demonstrative pronoun *ta* 'this', pronominal local adverb *tukaj/sem* 'here', verbal temporal forms (present, past, future tense forms), and pronominal temporal adverbs/adverbial phrases (present, e.g., *danes*, past, e.g., *včeraj*, future, e.g., *jutri*).

Since exophora refers to an exact situational context, in indirect reporting of the original speech event, the reporter has to pay attention to whether the element of situational context of the original speech event that the exophora refers to is the same as the element of the situational context of the reporting or not. Depending on this the reporter will decide how to express the exophora from the original text, i.e., if the elements of the situational context of the original speech event and the report are the same, the exophora is preserved (cf. *Zebe me*. 'I am cold.' → *Rekel sem, da me zebe*. 'I said I was cold.'), if the elements are not the same, the exophora is replaced by some other word (cf. *Zebe me*. 'I am cold.' → *Rekel si, da te zebe*. 'You said you were cold.'), or the same form is preserved, but its meaning is changed (cf. *Novakovi se bodo preselili v Kranj*. 'The Novaks are going to move to Kranj.' →

³⁴ Ker pa jih naslovnik pogosto ne more razumeti (saj so vezani na drugo zunanje sotvarje), mora poročevalce v spremnem stavku navesti tiste prvine zunanjega sotvarja prvotnega govornega dejanja, na katere se navezujejo, npr. *Peter je pokazal na knjigo in polico ter rekel Ani: »Daj to sem.«*

Sosedova mi je povedala, da se bodo Novakovi preselili v Kranj. 'My neighbor told me that the Novaks were going to move to Kranj.': future tense 'future' vs. 'subsequent action'). By comparing the two situational contexts we can predict what word will replace the exophora, e.g., *Čez štirinajst dni* ($\Delta T_{pp} = +14$ days) *bom dobil službo*. 'In fourteen days I will get a job.' → *Aleš mi je pred tremi tedni* ($T_g = \Delta 21$ days) *povedal, da bo (kot) pred sedmimi dnevi* ($\Delta T_{pp} + \Delta T_g = +14 + (-21)$) *dobil službo*. 'Aleš told me three weeks ago that he would have got a job (as of) seven days ago.'

The paper describes and explains for each exophora (1. *jaz* 'me', 2. *ti* 'you', 3. *ta* 'this', 4. *tukaj* 'here', 5. verbal temporal forms, and 6. pronominal temporal adverbs/adverbial phrases) which element of the situational context of the original speech event it refers to and what happens to it in indirect reporting of the original speech event, i.e., when it is preserved and when it is not, what it is replaced with and/or what part is replaced and what the replacement depends on.